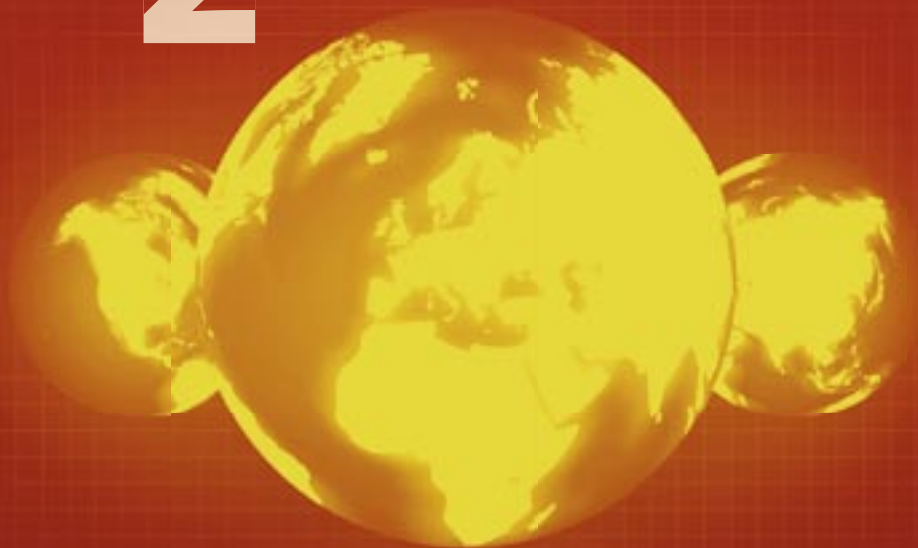

Gemeenten en verenigingen
zorgen samen voor het klimaat

CO₂ coole projecten

Bond Beter Leefmilieu
KOEPSEL VAN MILIEUVERENIGINGEN Vlaanderen...

Deze publicatie is een uitgave van Tandem. Tandem is het steunpunt voor lokale besturen en verenigingen, gevormd door negen Vlaamse milieu- en natuurverenigingen: Bond Beter Leefmilieu, Centrum voor Natuur- en milieueducatie, Dialogo, Ecolife, Natuurpunt, Velt, Vereniging voor Bos in Vlaanderen, VIBE en WWF. Tandem fietst met de steun van de Vlaamse gemeenschap.

Deze brochure wil ideeën aanreiken aan gemeenten en lokale (milieu)verenigingen om samen de CO₂-uitstoot te bestrijden en zorg te dragen voor het klimaat. We moedigen de overname van de teksten aan in partijprogramma's en bestuursakkoorden.

Verantwoordelijke uitgever

Danny Jacobs, Tweekerkenstraat 47, 1000 Brussel

Eindredactie

Steven Vanholme (Natuurpunt) en Steven Vromman (Ecolife),

Vormgeving

{Yichalal}

Fotografie

SJ Walton, Tim Chesney, Luis Brito, Ward Meremans, Alejandro Arrojo, Eric Dufresne, Sava Marinkovic, Alwin Penninkhof, Hilary Quinn - Josee Vanderstoelen, Kurt Van Strijthem, Suat gursozlu, Jim Ernsberger, Ecolife en de deelnemende organisaties - coverfoto: grajte.

Druk

Druk In De Weer, Gent,
solventvrij gedrukt met vegetale inkten op kringlooppapier

Secretariaat Tandem

Tweekerkenstraat 47 1000 Brussel
tel. 02 282 19 40
info@tandemweb.be
www.tandemweb.be

1. Inleiding	2
2. Meet je CO₂ uitstoot	4
3. Modellen en projecten om CO₂-uitstoot te verminderen	6
3.1 Algemeen: een totaalproject om CO₂ te besparen	6
Lokaal Kyoto protocol	7
Klimaatwijken en Klimaat op Maat	8
Milieubarometer	9
EcoTeam op het Werk	10
De Kyotocode	11
3.2 Modellen in verband met vervoer en transport	12
Fiets naar Kyoto	13
Autodelen – Cambio	14
Met belgerinkel naar de winkel	15
Ecodriving: Schakel naar een slimmere rijstijl	16
Natuur en recreatie in eigen buurt	17
3.3 Aandacht voor CO₂ in het aankoopbeleid	18
Milieukoopwijzer	19
Lokale en seizoensgebonden voeding gevraagd!	20
TopTen	21
Stroomwissel en Groenestroom-gids	22
3.4 Bouwen en verbouwen	23
Isoleer je rijk	24
Infosessies klimaatbewust verbouwen	25
Premies voor duurzaam en bio-ecologisch (ver)bouwen	26
Bouwwijzer en milieuvadwieswinkel	27
3.5 Klimaat in het Noord-Zuid beleid	28
3.6 Spelen voor het klimaat	29
4. Maak er een plan van:	30

1 Inleiding

Klimaatverandering is één van de grootste uitdagingen waar de mensheid ooit heeft voor gestaan. Om een catastrofe te voorkomen is een grondige verandering van onze manier van produceren en consumeren nodig. Hoe sneller die verandering begint, des te soepeler die zal kunnen verlopen.

De moeilijke onderhandelingen over reductiepercentages, en de verdeling ervan tussen actoren en sectoren, wekken soms de indruk dat het een hopeloze zaak is. Dat is jammer, er kan immers zeer veel gebeuren. Hier en nu, in onze onmiddellijke omgeving. Lokale besturen en verenigingen spelen daarbij een cruciale rol. Enerzijds kunnen zij in hun eigen werking CO₂ besparen, anderzijds moeten zij een voorbeeld zijn voor hun werknemers, inwoners of leden. Lokale besturen en verenigingen komen rechtstreeks in contact met 'de burger'. Wat zij doen en hoe zij werken, wordt gezien en niet zelden gekopieerd.

Op gemeentelijk vlak kan heel wat gebeuren. Het memorandum dat de milieubeweging uitwerkte in de aanloop naar de lokale verkiezingen van oktober 2006¹, besteedt veel aandacht aan klimaat en energie: rationeel energiegebruik, overschakelen op groene stroom, duurzaam bouwen, ruimte voor productie van groene stroom, communicatie naar de inwoners,... In dat memorandum illustreerden we onze voorstellen met zeer concrete voorbeelden van wat er op verschillende plaatsen in Vlaanderen al gebeurt. In deze brochure gaan we door op dit élan. In de voorbije jaren is er heel wat gebeurd. Soms trok de gemeente alleen aan de kar, maar minstens even vaak werkte de gemeente samen met verenigingen, scholen, buurtcomités.... We blikken terug op een aantal projecten en modellen die hun nut bewezen hebben en doen meteen ook een oproep aan alle gemeenten om die ijverig te kopiëren en om de lat beetje bij beetje hoger te leggen.

Steden en gemeenten zijn in verschillende landen de voortrekkers in de strijd tegen klimaatverandering. In Zweden zouden de gezamenlijke klimaatplannen van (ongeveer de helft van) de steden en gemeenten de uitstoot van broeikasgassen met 8,5% verminderen. En ook in het Amerika van Bush wordt door duizenden steden en gemeenten zeer concreet aan de CO₂-reductie gewerkt.

Deze brochure richt zich eveneens tot de verenigingen. Verenigingen zijn een ideaal kanaal om een grote groep mensen te sensibiliseren en handelingsperspectieven aan te bieden. De meeste Vlamingen zijn bij één of meerdere verenigingen aangesloten en nemen de informatie die ze van die verenigingen krijgen ernstig op. Steeds meer verenigingen zijn zich bewust van de rol die ze kunnen spelen en van de verantwoordelijkheid die ze te dragen hebben. Alle tandempartners hebben zich onlangs verenigd in de klimaatcoalitie. En die coalitie is ondertussen aangegroeid: jeugdverenigingen, noord-zuid organisaties, socio-culturele verenigingen,... Voor alle nationale, regionale en lokale verenigingen en geledingen kan deze brochure een bron van inspiratie zijn.

In deze brochure zijn de concrete voorstellen en ideeën allemaal opgehangen aan een praktisch meetinstrument: de CO₂-calculator. Daarmee kan je gaan meten hoeveel uitstoot veroorzaakt wordt door een activiteit of een gebouw. Want ook hier geldt 'meten is weten'. Weten hoeveel we uitstoten, en meten of onze acties impact hebben. Al blijft sensibilisering een belangrijk element, de nadruk moet liggen op concrete CO₂-besparingen. En op de financiële besparing die daarmee samenhangt. Energie sparen kan ook goed zijn voor uw portemonnee!

Het is niet de bedoeling om hier een volledig aanbod te doen. De brochure is veeleer bedoeld als 'teaser' en als inspiratiebron. Ze staat boordevol verwijzingen, naar websites en contactpersonen. Contacteer ons, of de contactpersonen die bij de verschillende modellen opgesomd staan, als u meer wil weten.

En breng ons op de hoogte van uw ervaringen. Want als we de klimaatveranderingen willen tegen gaan, dan is dit slechts een eerste, maar wel een zeer noodzakelijke stap.

Succes,

De partners van Tandem en de Klimaatcoalitie

2 Meet je CO₂ uitstoot

Meten is weten. Daarom ontwikkelde Ecolife voor Tandem een aantal CO₂-meetinstrumenten voor de deelnemende organisaties, verenigingen en gemeenten van de klimaatcoalitie. Drie van die meetinstrumenten of 'calculators' doen een uitspraak over de CO₂-uitstoot op verschillende niveaus (huishoudens, gebouwen, activiteiten). Ook verenigingen en groepen kunnen die calculators actief gebruiken.

Op www.tandemweb.be en www.klimaatcoalitie.be vind je 3 handige calculators.

De **CO₂-calculator voor huishoudens** is op maat gemaakt voor gezinnen. Deze CO₂-calculator confronteert mensen met de CO₂-uitstoot van hun eigen huishouden. De deelnemende organisaties kunnen de link naar deze calculator in hun interne en externe communicatie gebruiken om zo mensen tot nadenken en actie aan te zetten.

Deze CO₂-calculator geeft een inschatting van de CO₂-uitstoot ten gevolge van het energieverbruik in de woning (verwarming, elektrische toestellen, ...) en als gevolg van de mobiliteit (wagen, openbaar vervoer, vliegtuig). Aan de hand van 10 eenvoudige vragen krijg je een inschatting van de CO₂-uitstoot en de kostprijs die aan dit verbruik verbonden is. Deze resultaten worden vergeleken met die van de gemiddelde Belg en met die van de Belg die voldoet aan de 'Kyoto-norm'. Tenslotte worden een aantal concrete gedragstips gegeven die helpen om de CO₂-uitstoot van het huishouden te verlagen.

De andere twee CO₂-calculators richten zich tot de organisatie of de gemeente zelf. Eén calculator is gebaseerd op indicatoren op het niveau van het gebouw van de organisatie/gemeente, de andere calculator is gericht op activiteiten van een organisatie.

CO₂-calculator voor de organisatie/gemeente op het niveau van het gebouw berekent de CO₂-uitstoot veroorzaakt door verwarming, elektriciteitsverbruik, mobiliteit en papierverbruik van een organisatie of gemeente. Er wordt rekening gehouden met het energie- en papierverbruik in een bepaald gebouw en de mobiliteit van de medewerkers tewerkgesteld in dit gebouw. Papier is erbij opgenomen omdat dit ook een vrij hoge uitstoot veroorzaakt én makkelijk te meten is.

In de calculator wordt er bij voorkeur gewerkt met meterstanden. Toch is de mogelijkheid voorzien dat organisaties die niet beschikken over eigen meterstanden (bijvoorbeeld omdat het gebouw gedeeld wordt met andere organisaties) ook een inschatting van hun CO₂-uitstoot kunnen maken. Dit gebeurt aan de hand van een lijstje gedetailleerde vragen: o.a. vragen over het aantal verlichtingspunten, over de gebruikte toestellen en over het gebruik van de verwarming.

Deelnemende organisaties kunnen de benodigde gegevens online invullen waarna de CO₂-uitstoot per bron, de totale CO₂-uitstoot en de CO₂-uitstoot per voltijds-personeelslid wordt berekend. Het is bovendien mogelijk om de eigen resultaten te vergelijken met het gemiddelde van andere organisaties. Ook kan men gegevens uit het verleden invoeren en zo een historische evolutie van de CO₂-uitstoot weergeven in een grafiek.

Op basis van deze resultaten kunnen organisaties een eigen reductiedoelstelling vooropstellen en eventueel opnemen in een jaarplan. De calculator kan dan gebruikt worden om na te gaan of de reductiedoelstelling behaald werd. Op deze manier kan de CO₂-calculator als instrument het uitwerken van een eigen klimaatplan ondersteunen.

Voor de lokale afdelingen van organisaties kan het ook interessant zijn om de CO₂-uitstoot van een bepaalde activiteit na te gaan, bijvoorbeeld een uitstap of een avondactiviteit. De **CO₂-calculator van de organisatie/gemeente op het niveau van een activiteit** omvat de modules verwarming, elektriciteitsverbruik en mobiliteit. Er wordt geen gebruik gemaakt van meterstanden maar van een reeks gedetailleerde vragen.

Na het invullen van zo'n calculator krijg je de CO₂-uitstoot per bron, de totale CO₂-uitstoot en de CO₂-uitstoot per deelnemer of medewerker.

Op www.tandemweb.be en www.klimaatcoalitie.be vind je naast de calculators, ook de formulieren die nodig zijn om de nodige gegevens te verzamelen.

3 Modellen en projecten om CO₂-uitstoot te verminderen

3.1 Algemeen: een totaalproject om CO₂ te besparen

Lokaal Kyoto protocol

Het Lokaal Kyoto-protocol is een engagementsverklaring met als doel de uitstoot van broeikasgassen zowel bij de gemeente zelf als bij haar inwoners te verminderen. Gemeenten die het protocol ondertekenen, verbinden zich ertoe:

- de nodige stappen te ondernemen om de eigen CO₂-uitstoot (door energieverbruik in gebouwen, wagenpark, straatverlichting...) conform de Kyotodoelstelling met minstens 7,5% te verminderen tegen 2012 ten opzichte van 1990;
- de inwoners en bedrijven op hun grondgebied aan te sporen en te helpen om hetzelfde te doen;
- daarbij samen te werken met (milieu-)verenigingen, netbeheerders, scholen,...
- jaarlijks de vorderingen te rapporteren aan de andere gemeenten die het Lokaal Kyoto-protocol tekenden.

Maatregelen worden vastgelegd in een lokaal klimaatplan of een klimaathoofdstuk in het beleidsplan voor de bestuursperiode 2007-2012. Na het opmaken van een stand van zaken worden mogelijkheden voor de gemeente om energie te besparen vastgesteld. Daarop wordt een Kyotocampagne uitgebouwd.

Twaalf gemeenten tekenden de proefversie van het lokaal Kyoto-protocol. Antwerpen beet in 2003 de spits af. De stad ging aan de slag met energiebesparing in de eigen gebouwen en sloot een charter af met scholen. De stad nam met haar personeel deel aan 'Fietsen naar

Kyoto' en spaarde zo 15,3 ton CO₂. De autovrije zondagen kregen een Kyotostempel. De stad schakelt waar mogelijk over op het gebruik van milieuvriendelijke voertuigen, hybride auto's, ophaalwagens op aardgas en recent ook op zuivere plantaardige olie. Oktober is voor de stad uitgegroeid tot de energiemaand met een heleboel activiteiten. Zo konden bewoners en bedrijven op infrarood foto's zien hoe veel warmte ze verloren laten gaan.

In Boom, Rumst en ook in Bornem werden lokale klimaatactieplannen opgesteld. Rumst liet enkele voertuigen van de gemeente ombouwen om te rijden op zuivere plantaardige olie. De gezamenlijke aanpak in Boom en Rumst bevorderde ook het uitwisselen van ervaring. Antwerpen en Rumst voerden specifieke subsidieregelingen in voor energiebesparende maatregelen voor kansarmen. Omdat die hun woning meestal huren en nauwelijks kunnen investeren, grijpen zij naast de gebruikelijke subsidies.

Beveren paste de verlichting en de verwarmingsinstallatie aan in een kasteel en een school. De plaatsing van een goedgeregelde condenserende ketel in het kasteel verminderde het aardgasverbruik met 25%, de aanpassingen aan de verlichting zorgden voor een besparing van 47%. In de school zorgde de aanpassing van de verlichting in de ateliers voor beter licht terwijl het stroomverbruik met 80% verminderde.

Contact **Bond Beter Leefmilieu**
Twekerkenstraat 47, 1000 Brussel
02 282 17 20
info@bblv.be, dirk.knapien@bblv.be
www.klimaatnet.be/kyotoprotocol

Klimaatwijken en Klimaat op Maat

Bij 'Klimaatwijken' gaan gemeentebesturen een weddenschap aan met groepen van bewoners - niet noodzakelijk in een fysieke wijk - om van begin november tot eind april via gedragsmaatregelen in huis acht procent energie te besparen. De groepen worden opgevolgd en begeleid door vrijwillige energiemeesters. Het aantal deelnemende gemeenten blijft groeien.

'Klimaat op Maat' hanteert hetzelfde model als 'Klimaatwijken', maar dan voor kansarmen. Zij wonen vaak noodgedwongen in minder goede woningen en zijn aangewezen op minder energiezuinige, goedkope nieuwe of tweedehandse toestellen. Daardoor verbruiken ze meer energie. Energie absorbeert ook een groter aandeel van hun budget. Naast effectieve energiebesparing bij de deelnemende kansarmen, moet dit project er ook toe leiden dat energiebesparing opgenomen wordt in de standaardwerking van OCMW's en sociale huisvestingsmaatschappijen.

Ondertussen vindt het Vlaamse voorbeeld opvolging in Europa. Beratungs- und Service-Gesellschaft Umwelt, een Duits studie bureau, heeft Europese partners gevonden om het concept Klimaatwijken samen met BBL in andere lidstaten van de EU te verspreiden.

Bond Beter Leefmilieu roept provincies, gemeenten, OCMW's en sociale huisvestingsmaatschappijen op om deel te nemen aan 'Klimaatwijken' of 'Klimaat op Maat'. Samen met

Dialoog vzw zorgt BBL voor de begeleiding van de campagne, voor de opmaak van alle campagnematerialen, voor een helpdesk voor energiemeesters. BBL berekent de energiebesparing en Dialoog vzw verzorgt de opleidingen van de energiemeesters. Gemeenten en provincies verzorgen het start- en slotmoment en organiseren ook een tussentijdse energieborrel. De netbeheerders ondersteunen het project met een beloning voor de deelnemers.

Ook verenigingen kunnen op de kar springen. Ze kunnen hun gemeente aansporen om mee te doen en ze kunnen dan ook zelf een groep/wijk opzetten. Besparingen die per wijk gebeuren, kunnen natuurlijk ook 'per vereniging' gepromoot en berekend worden.

In 2005-2006 bespaarden 1653 gezinnen gemiddeld 6,5% energie en werd een totaal van 805 ton CO₂ bespaard berekend op basis van effectief geregistreerde besparingen. Alle provincies deden mee, en er waren 157 deelnemende wijken uit 56 gemeenten.

Contact

Bond Beter Leefmilieu

Twekerkenstraat 47, 1000 Brussel

02 282 17 20,

info@bblv.be

www.bblv.be www.klimaatnet.be

Milieubarometer

Ecolife en WWF hebben met steun van de Vlaamse overheid een milieubarometer uitgewerkt om de gemeenten te ondersteunen in het communiceren over milieu-indicatoren. De milieubarometer geeft op een eenvoudige manier weer hoe de evolutie er uit ziet van deze indicatoren.

Een aantal indicatoren gaan over de inwoners van de gemeente. Voorbeelden zijn: het aantal zonneboilers in de gemeente, het aantal kilogram restafval per inwoner of het elektriciteitsverbruik per inwoner. Andere indicatoren slaan op gegevens voor de hele gemeente. Bijvoorbeeld de oppervlakte aan natuurgebied, het gebruik van pesticiden of het aantal MOS-scholen in de gemeente. Door jaar na jaar een aantal gegevens in te vullen is het mogelijk om de evolutie van de indicatoren

in kaart te brengen. Binnen het project is veel aandacht besteed aan communicatiemateriaal, zodat de resultaten makkelijk kunnen gecommuniceerd worden naar de burgers. Het project sluit ook aan bij het instrumentarium van de samenwerkingsovereenkomst.

Gemeenten kunnen die milieubarometer bijvoorbeeld gebruiken in het gemeentelijk informatieblad of op websites. **Het instrument maakt het ook mogelijk om** de ecologische voetafdruk van de gemeentediensten te berekenen en de impact van geplande maatregelen in te schatten.

Door eigen uitstoot, en die van de gezinnen jaar na jaar op lokaal niveau op te volgen én erover te communiceren, kan de gemeente een grote invloed hebben op zijn inwoners. Op deze wijze kan de gemeente een rol spelen bij draagvlakvergroting voor structurele klimaatmaatregelen.

Op dit moment wordt het project uitgevoerd in samenwerking met 7 pilotgemeenten: de steden Genk en Sint-Truiden en de gemeenten Zwijndrecht, Bierbeek, Herselt, Tremelo en

Riemst. Deze gemeenten zullen trachten de Kyoto-reductiedoelstellingen op lokaal en huishoudelijk niveau te halen.

Contact

Ecolife vzw

Valkerijgang 26, 3000 Leuven

016 22.21.03

ann.sels@ecolife.be www.ecolife.be

www.ecolife.be/milieubarometer

WWF

E. Jacquainlaan 90, 1000 Brussel

02 340.09.99

sam.vandenplas@wwf.be of bart.vanschie@wwf.be

www.wwf.be

ECOTEAM
OP HET WERK

EcoTeam op het Werk

Ecolife heeft al verschillende jaren een aanbod rond interne milieuzorg voor gemeenten en organisaties. De bedoeling is om het draagvlak voor milieuzorg te vergroten en concrete acties op maat van de gemeente of de organisatie te ontwikkelen. Daarvoor zijn er twee specifieke instrumenten voorhanden. De **'Milieuedragscan'** maakt het mogelijk om een nulmeting te maken van het milieuedrag. Via een vragenlijst kunnen alle medewerkers aangegeven welk milieuedrag ze stellen. De resultaten geven een inzicht in het verbeterpotentieel en het draagvlak voor milieuzorg binnen de gemeente of organisatie. Het **'EcoTeam op het Werk'** bestaat uit 6 tot 10 medewerkers die rond 4 thema's op zoek gaan naar concrete milieuacties. In een EcoTeam ligt de focus op haalbare gedragsverandering en meetbare relaties. Het EcoTeam wordt begeleid door een EcoTeam-coach van Ecolife. Het aanbod is reeds toegepast in een dertigtal Vlaamse steden en gemeenten maar ook bij diverse organisaties zoals 11.11.11, Oxfam Wereldwinkels, Vooruit en Ancienne Belgique. Ook binnen de VUB, Alken Maes en de Europese Commissie gingen EcoTeams aan de slag. Voor zorginstellingen is er een aangepast 'EcoTeam op het Werk'-aanbod.

Interne milieuzorg is een belangrijk instrument om de milieupact van een organisatie of gemeente te beperken. Verbruik van energie, materialen, brandstoffen zorgen voor CO₂-uitstoot. Maar ook de indirecte energie die nodig is voor de aankoop van producten of het verwerken van afval zorgt voor milieudruk. Interne milieuzorg gaat dan ook hand in hand met aandacht voor het klimaat. En ook hier kan een vereniging of gemeente het voorbeeld geven aan de leden en inwoners.

Het EcoTeam van Roeselare berekende bijvoorbeeld de mogelijke besparing van het uitzetten van de computers en printers in de burelen na de werkuren: een jaarlijkse besparing van 5000 kilogram CO₂ of 1150 euro. Het EcoTeam aan de VUB kon een besparing van 64 ton CO₂ per jaar realiseren door over te schakelen naar 100% recyclage papier voor het kopiëren en voor het universiteitsblad.

Contact

Ecolife vzw
 Valkerijgang 26, 3000 Leuven
 016 22.21.03
 Kristof.daniels@ecolife.be
 www.ecolife.be www.ecolife.be/etw.aps www.ecocare.be

De Kyotocode

Huishoudens op een laagdrempelige manier ondersteunen om zelf hun CO₂ uitstoot te beperken, dit is de doelstelling van 'De Kyotocode'. De eerste stap bestaat er in om de eigen uitstoot te berekenen. Daarna kunnen de deelnemers kiezen uit een reeks tips en zich engageren om deze tips gedurende korte of langere tijd uit te voeren. Alle deelnemers krijgen een actiebrochure vol interessante achtergrondinformatie, en via actiekaarten is het makkelijk bij te houden welke tips worden toegepast.

Het effect van de besparing wordt elke maand automatisch berekend en kan opgevolgd worden via de website. Deze aanpak maakt het mogelijk om zonder vergaderingen of verplaatsingen toch aan de slag te gaan. De tips zijn zeer concreet en zowel de financiële besparing als de besparing op uitstoot worden meteen duidelijk. De acties gaan over volgende thema's:

- verwarming
- warm water
- koelen en vriezen
- verlichting
- stand-by gebruik
- wassen en drogen
- koken
- groene stroom

Deelnemers kiezen zelf hoelang en hoeveel van de tips ze gaan uitvoeren. Via de site zijn de individuele resultaten steeds op te volgen. Op de campagnesite staan ook e-cards, bijkomende tips en kunnen deelnemers ervaringen

uitwisselen. Regelmatig worden ook interessante activiteiten georganiseerd waar de deelnemers kunnen aan deelnemen.

Het project loopt op dit ogenblik in de provincie Vlaams-Brabant in samenwerking met Vormingplus Oost-Brabant, Arch'educ Halle-Vilvoorde en de provincie. Vanaf september 2007 zal het project op grotere schaal in heel Vlaanderen worden aangeboden.

Ook het grote publiek speelt een belangrijke rol in de aanpak van de klimaatproblematiek. De Kyotocode maakt het mogelijk om op een eenvoudige manier zicht te krijgen op de eigen uitstoot en de mogelijke besparingen.

Na twee maanden konden 250 deelnemers samen al 20,5 ton CO₂ besparen. Ruim 50% door het aanpassen van het mobiliteitsgedrag en ongeveer 30 % door het toepassen van een aantal eenvoudige tips rond verwarming.

Contact Ecolife vzw
Valkerijgang 26, 3000 Leuven
016 22.21.03
Ingrid.pauwels@ecolife.be
www.ecolife.be www.kyotocode.be

3.2 Modellen in verband met vervoer en transport

Fiets naar Kyoto

'Fiets naar Kyoto' maakt werkgevers en werknemers bewust van de milieu- en klimaat-effecten van onze dagelijkse verplaatsingen van en naar het werk. Deze sensibilisatiecampagne van Bond Beter Leefmilieu wil aantonen dat het ook anders kan: met de fiets! Naar het werk fietsen is goed voor de gezondheid, voor het milieu, en haalt de mobiliteit uit de knoop. Hoe werkt 'Fietsen naar Kyoto'? Werkgevers zetten zoveel mogelijk werknemers aan om met de fiets naar het werk te komen. Alle gepresteerde fietskilometers worden omgerekend naar CO₂-besparing. De campagne stimuleert bedrijven ook om structurele maatregelen te nemen, zoals het investeren in voorzieningen voor fietsers. In 2006 namen 264 werkgevers en ruim 7.500 werknemers deel aan de campagne. Samen overbruggen zij 458 keer de virtuele afstand naar Kyoto of meer dan 4 miljoen kilometer. Door de auto op stal te laten is er in het kader van deze Vlaamse campagne 858 ton CO₂ bespaard. Vanaf 2007 zullen ook andere duurzame vervoersmodi, zoals openbaar vervoer, carpool en te voet gaan, gepromoot worden.

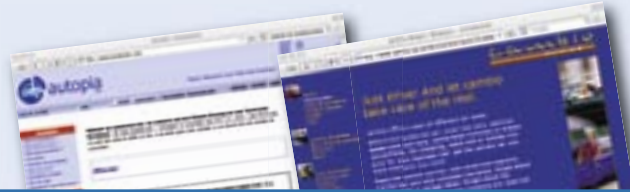
Gemeenten kunnen in de eerste plaats hun eigen personeel sensibiliseren om duurzaam naar het werk te reizen. Daarnaast kunnen gemeenten ook de bedrijven op hun grondgebied aanzetten om deel te nemen aan de campagne en zo de CO₂-uitstoot van het woon-werkverkeer in de gemeente te verminderen.

De Stad Wevelgem was één van de vele enthousiaste deelnemers aan de campagne. De eerste editie van 'Fiets naar Kyoto' in Wevelgem was een succes. Naast het gemeentebestuur en OCMW namen 6 bedrijven en 5 scholen deel. In totaal was dit goed voor 256 deelnemers die 109.747 km afgelegden. Hiermee legden de Wevelgemse deelnemers 11,8 keer de afstand naar Kyoto af! Vertaald naar uitstoot van CO₂ betekent dit 22 ton.

De gemeente nam heel wat initiatieven om dit resultaat te bereiken: er werd een uitgebreide wervingscampagne gevoerd, alle kosten voor deelname aan de actie werden ten laste genomen, en bovendien werd nog een extra prijs in het vooruitzicht gesteld voor het bedrijf en de school die het best presteerden. Op het einde van de actie overhandigde de gemeente een cheque van 100 euro aan zetelfabriek Demuyne (met gemiddeld 183 fietskilometers per deelnemer) en het VTI Gullegem (met 288 fietskilometers per werknemer).

Contact **Bond Beter Leefmilieu**
Twekerkenstraat 47, 1000 Brussel
02 282 17 20,
bram.dousselaere@bblv.be
www.bblv.be www.fietsnaarkyoto.be

Autodelen – Cambio

Autodelen gaat uit van het standpunt dat een auto een bijzonder nuttig en praktisch vervoermiddel is, maar niet altijd het meest aangewezen vervoersmiddel. Het principe is eenvoudig, bij autodelen maken meerdere personen om beurten gebruik van één auto. Wanneer jij de auto niet gebruikt, kan iemand anders de auto gebruiken.

Autodelen is praktisch en goedkoop: de aankoopprijs en de vaste kosten worden gedeeld, wat een pak goedkoper uitkomt dan individueel autobezit. Autodelen is natuurlijk ook goed voor het milieu. Wie autodeelt, gaat bewuster met autogebruik om en rijdt meestal ook minder. Vooral voor kleine verplaatsingen grijpen 'autodelers' veel sneller naar de fiets, of nemen ze de bus.

Autopia vzw stimuleert en ondersteunt particulier autodelen. Autodelen is gemakkelijk te organiseren: in elke straat of buurt. Autopia zorgt voor een handleiding, typecontracten, rekenschema's, reservatiekalender, aangepaste autoverzekering...

Gemeenten kunnen autodelen stimuleren en aantrekkelijk maken. Leuven en Mechelen hebben op dit moment een structurele samenwerking met Autopia en ze voorzien in gratis bewonerskaarten. De gemeente Leuven gaat

nog een stap verder: die gemeente betaalt het lidgeld van autodelers. Er is een regiowerking en er worden regelmatig campagnes en info- of opstartsessies voorzien.

Ook verenigingen kunnen een samenwerkingspartners zijn. Een infosessie tijdens een bestaande activiteit behoort tot de mogelijkheden. Leden kunnen samen een autodeelgroep opstarten.

Sinds 2002 kan je ook gebruik maken van de diensten van cambio. Cambio biedt aan de ingeschreven 'klanten' (particulieren en organisaties) een wagenpark aan met verschillende modellen, verspreid over verschillende standplaatsen in verschillende steden. Vakantie, vrije tijd, weekend of voor het werk: klanten van cambio hebben altijd de gepaste wagen binnen handbereik! Gebruikers moeten niet instaan voor het onderhoud van die wagens en zijn ook verlost van alle andere sleur die een eigen auto met zich meebrengt (verzekering, keuring, ...). De vaste kosten zijn hierbij beperkt, een cambio-klant betaalt naarmate hij/zij de auto's gebruikt. De gemeente kan helpen om dit systeem te promoten.

Contact **Autopia vzw**
Vlaams Steunpunt voor Particulier Autodelen
Maria Hendrikaplein 65B, 9000 Gent
09 242.32.75
autopia@autodelen.net www.autodelen.net

Cambio Vlaanderen
Maria Hendrikaplein 65B 9000 Gent
070 22 22 92
vlaanderen@cambio.be
www.cambio.be

Met belgerinkel naar de winkel

Met Belgerinkel naar de Winkel' is een lokale mobiliteitscampagne die het woon-winkelverkeer per fiets stimuleert. Tijdens deze twee maanden durende campagne krijgen klanten stempels op een spaarkaart, iedere keer ze met de fiets hun inkoop doen in een deelnemende winkel. De volle spaarkaarten worden ingediend en geven na afloop van de campagne kans op een prachtige prijs.

Met deze campagne wil Bond Beter Leefmilieu, Komimo en UNIZO mensen voor de korte ritten naar de winkel op de fiets krijgen. Deze verplaatsingen gebeuren zeer dikwijls met de auto, ook wanneer dat niet echt nodig is (ritten van 5 tot 10 km zijn zeer goed met de fiets te doen). Daardoor raken de wegen vol en worden de steden onleefbaar.

Steeds meer gemeenten scharen zich achter deze campagne. Niet te verwonderen.: minder auto's en meer lachende fietsende mensen betekent minder files, minder stress, minder lawaai, minder vervuiling, minder haast, en meer

plezier en leefbaarheid! Met de campagne steunt de gemeente ook de lokale handel.

In 2006 namen 15.000 handelaars deel aan 'Met Belgerinkel naar de Winkel'. Een nieuw record. En ruim 100.000 mensen leverden samen 271.405 volle spaarkaarten in (goed voor 2,7

miljoen stempels). Het is onmogelijk om dat in kilometers uit te drukken, maar het gaat over vele honderduizenden. Als we weten dat een auto 20 tot 55 kg CO₂ per 100 kilometer uitstoot, dan is het duidelijk dat hier tonnen bespaard zijn.

Contact

Bond Beter Leefmilieu

Tweakerkenstraat 47, 1000 Brussel

02 282 17 20,

bram.dousselaere@bblv.be

www.bblv.be www.belgerinkel.be

Ecodriving: Schakel naar een slimmere rijstijl

Hoewel de autotechniek sinds de jaren '70 een enorme evolutie heeft doorgemaakt, is de autorijstijl van vele mensen nauwelijks aangepast. Dit betekent dat met de auto niet op de meest milieuvriendelijke wijze worden gebruikt. De afgelopen jaren is dan ook onderzocht hoe de rijstijl best aangepast wordt aan de nieuwe techniek van wagens. Het antwoord hierop is ecodriving. Het is de meest moderne rijstijl, die niet enkel efficiënt en milieuvriendelijker is, maar bovendien de veiligheid en doorstroming van het verkeer bevordert.

Ecodriving kan ook in jouw gemeente. Dit kan je door mensen te sensibiliseren en rijstijltips te verspreiden, maar ook door rijstijltrainingen.

Ecolife heeft een aanbod van workshops met rijsimulatoren. Daarbij kunnen op korte tijd relatief grote groepen mensen de juiste rijstijl-technieken leren. Daarnaast bestaan er ook rijtrainingen met begeleiding in het voertuig door professionele instructeurs. Bond Beter Leefmilieu werkt hiervoor samen met een aantal Vlaamse opleidingsaanbieders. Het aanbod richt zich zowel op zware en lichte vrachtwagens als op personenwagens. Ecodriving gekoppeld aan een doordachte registratie van verbruik leidt immers tot verminderde autokosten (brandstof, onderhoud, schade), minder ongevallen en is bovendien beter voor het milieu (minder uitstoot van CO₂ en fijn stof).

Het toepassen van Ecodriving kan gemiddeld leiden tot 10% besparing aan brandstof en CO₂!

De volgende tabel geeft jou een overzicht van wat verschillende 'besparingspercentages' betekenen in euro en in CO₂. Voor een groep van 20 wagens.

Aantal personenwagens:	20
Gemiddelde afstand per jaar:	70.000 km
Gemiddeld verbruik per jaar:	8 l/100km
Gemiddelde CO ₂ -emissie	2,5 kg CO ₂ / liter
Brandstofprijs	0,9 €/l
TOTALE KOST per jaar	100.800,00 €
TOTALE CO ₂ -uitstoot per jaar (2.6 kg CO ₂ / liter)	280.000 kg CO ₂

Besparing	Brandstofkosten	CO ₂
5%	5.040 €	14.000 kg
10%	10.080 €	28.000 kg
15%	15.120 €	42.000 kg

Contact

Bond Beter Leefmilieu

Twekerkenstraat 47, 1000 Brussel
02 282 17 20,
hans.tindemans@bblv.be
www.bblv.be

Ecolife vzw

Valkerijgang 26, 3000 Leuven
016 22.21.03
wim.woittiez@ecolife.be
www.ecolife.be

Natuur en recreatie in eigen buurt

De vraag naar “groen” en “ruimte” voor actief recreatief gebruik stijgt sterk. Elk weekend rijden duizenden Vlamingen honderdduizenden kilometers op zoek naar een stukje groen. Willen we in de komende jaren transportkilometers vermijden en op een klimaatvriendelijke wijze inspelen op de vraag naar recreatie, dan moet er meer natuur en bos bijkomen. Vooral in die regio's waar er nauwelijks of geen natuur- en bosgebieden zijn. Daarnaast moeten die gebieden op een fietsvriendelijke manier te

bereiken zijn, en moet er verder werk gemaakt worden van openstelling. Investeren in natuur en bos is -op termijn- ook een goede zaak voor het toerisme in eigen land. Al hebben we nog een lange weg af te leggen.

Natuurpunt maakt zeer concreet werk van ‘natuur voor iedereen’. En de gemeente kan daarbij helpen. Nu al helpen meer dan 100 gemeenten Natuurpunt bij het aankopen van bedreigde natuur, of stellen ze gemeentegronden ter beschikking van Natuurpunt. Op die manier stellen ze natuur veilig, en betrekken ze inwoners bij natuurbehoud. Veel gemeenten helpen Natuurpunt ook om natuurgebieden te onderhouden en om ze toegankelijk te maken voor jong en oud.

De Vereniging voor Bos in Vlaanderen staat gemeenten bij in de zoektocht naar gronden om te bebossen en het aanplanten van bossen. In de voorbije jaren werden in een aantal gemeenten bijkomende bossen aangelegd, maar er kan nog veel meer bos bij. Bossen zijn trouwens niet alleen belangrijk voor ecologische of recreatieve doeleinden, ze slaan ook heel wat CO₂ op, en ze hebben een positieve impact op het microklimaat. Door de beschermende werking van het bladerdek en de positieve impact van het bodemvochtgehalte, zijn de temperatuurextremen in bossen veel beperkter dan in steden en op velden. De nabijheid van bossen helpt om die extremen te temperen.

Contact

Natuurpunt

Coxiestraat 11 2800 Mechelen

015 29 72 20

info@natuurpunt.be

www.natuurpunt.be/natuurgebieden

VBV - Vereniging voor Bos in Vlaanderen

Geraardsbergsesteenweg 267,

9090 Gontrode (Melle) 09 264 90 50

Info@vbv.be rik.devreese@vbv.be

www.vbv.be

3.3 Aandacht voor CO₂ in het aankoopbeleid

Milieukoopwijzer

De invloed van het aankoopbeleid van gemeenten en verenigingen op het aanbod van leveranciers mag niet onderschat worden. Als gemeente, of als vereniging kan je de markt in en duurzamere richting helpen sturen door doordacht aan te kopen. De 'Milieukoopwijzer' geeft concrete informatie over milieusparend aankopen. Op www.milieukoopwijzer.be vind je milieusparende merken en leveranciers uit de buurt.

Een greep uit het aanbod aan CO₂-besparende aankopen:

- Drinkwaterfontejntjes met water uit de waterleiding betekent zonder transport en zonder koeling water bedelen. Niet alleen het klimaat, maar ook de portefeuille vaart er wel bij.
- Kies voor retour bij de lokale handelaar, zo combineer je hergebruik en afvalvermindering met lage transportkilometers
- Koop gerecycleerd papier en steun zo het hergebruik van oud papier. Voor de aanmaak van recyclagepapier is minder energie nodig dan bij het gebruik van verse vezels. Kies je toch voor verse vezels, ga dan voor papiervezels van duurzaam beheerde bossen (vb. FSC gelabelde producten). Een goed

bosbeheer en spaarzaam omgaan met houtvezels komen het klimaat ten goede.

- Stel in je cateringcontract eisen in verband met energiezuinige toestellen en het gebruik van een warmteketen.
- Geef bij de aankoop van schoonmaakproducten de voorkeur aan hernieuwbare grondstoffen in plaats van petrochemische. En kies zo veel mogelijk voor geconcentreerde producten. Dat betekent minder milieukost van het transport (van water) en minder verpakkingsafval.
- ...

Nast de talrijke tips kan je bij de 'Milieukoopwijzer' ook informatie vinden over hoe je milieucriteria kan integreren in je bestek. Je kan er de modelbestekken van de Vlaamse overheid downloaden en je vindt er ook een PowerPoint-presentatie die je stap voor stap toont hoe je te werk moet gaan. Verder vind je er praktijkvoorbeelden van Vlaamse gemeenten die milieucriteria centraal plaatsen in hun aankoopbeleid. Laat je inspireren door de bestekken voor gerecycleerd papier van Antwerpen, Putte en Wevelgem. Of download het bestek voor schoonmaakmiddelen van de Lanaken.

Contact

Bond Beter Leefmilieu

Twekerkenstraat 47, 1000 Brussel

02 282 17 20,

info@bblv.be, info@milieukoopwijzer.be

www.bblv.be www.milieukoopwijzer.be

Lokale en seizoensgebonden voeding gevraagd!

Hoe en wat we eten heeft een belangrijke impact op het milieu. Een Europese studie toont aan dat eten en drinken verantwoordelijk is voor een kwart van de milieulast, door huishoudens veroorzaakt. Vooral vlees en zuivel wegen daarin door. Maar de impact van een maaltijd kan klein zijn, zeker als je kiest voor veel groenten en fruit van het seizoen die je bij een boer, of nog beter bij een bioboer, in de buurt koopt. Kies je voor lokale en seizoensgebonden voeding dan heeft dat een impact op de CO₂-uitstoot: geen onnodige transportkilometers of verwarmde serres.

De lesgevers van Velt kunnen je tonen hoe je milieuvriendelijk koopt en kookt. En op www.voedselvoetafdruk.be kan je berekenen hoe ecologisch jouw manier van koken en eten is. Velt heeft ook een aantal recepten laten berekenen waarin de verschillen in CO₂-uitstoot duidelijk aantoonbaar zijn. Hieronder alvast als voorproefje een zomer- en een wintersoepje uit het 'Handboek ecologische voeding' van Velt.

Komkommersoep

2 komkommers - groentebouillon naar smaak - 1/4 tl dragon - 1/2 tl vers of gedroogd dillegroen - 1 eetlepel gehakte bieslook - peper - een 12-tal bernagiebloeempjes

Impact recept in kg CO₂ per gerecht (4 personen):

Versie seizoen	0,51
Versie import	0,61
Versie serregroente	2,26

Komkommers komen in de winter uit een verwarmde serre, of worden ingevoerd. Het produceren van komkommer in een warme serre zorgt voor een verdubbeling van de voetafdruk van het recept. Een lokale seizoenskomkommer is gemiddeld 17% 'zuiniger' dan een geïmporteerde komkommer. Dit verschil zit natuurlijk in het transport.

Romige pompoensoep

500 pompoen (Hokkaidopompoen) - 2 uien - 1 teentje look - 1/2 l (soja)melk - groentebouillon naar smaak - 1 tl kerriepoeder - snuifje paprika-poeder

Impact recept in kg CO₂ per gerecht (4 personen):

Met koemelk	0,75
Met sojamelk	0,58

In de winter eten we in elk geval beter pompoensoep dan *serrekommersoep*. Pompoen heeft geen extra energie nodig bewaring voor bewaring, terwijl de meeste andere groenten vaak in een koelruimte bewaard worden.

Sojamelk heeft een kleinere afdruk dan koemelk. Dat komt omdat bij de productie van koemelk rekening wordt gehouden met het veevoeder. Sojamelk wordt gemaakt op basis van water en gemalen sojabonen. Het transport van soja gebeurt in bulk per schip en weegt dus relatief licht.

Contact VELT vzw – Vereniging voor Ecologische Leef- en Teeltwijzen
 Uitbreidingstraat 392c, 2600 Berchem
 03-281 74 75
info@velt.be www.velt.be
www.voedselvoetafdruk.be/

topten.be

'Topten' is een online aankoopgids van de meest energiebesparende elektrische huishoudapparaten die in België verkrijgbaar zijn. Deze nieuwe website biedt consumenten de mogelijkheid om snel en gemakkelijk informatie te vinden over de beste producten en diensten voor huis en kantoor. Deze verbruikersgids heeft geen enkele band met organisaties die producten produceren of verkopen die op de site worden voorgesteld. De producten worden onder andere beoordeeld op gebruiksgemak, energieverbruik, kwaliteit en prijs.

'Topten' is een initiatief onder leiding van WWF België, met medewerking van Greenpeace België en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De gids maakt deel uit van het Europese Euro-Top-tennetwerk, dat de steun geniet van de Europese Commissie.

Meer informatie:

- de Belgische Topten: <http://www.topten.be>
- het Europees Topten-netwerk: <http://www.topten.info>

Topten.be geeft aan iedereen de mogelijkheid om zelf iets te doen aan klimaatverandering door het energieverbruik te beperken. Gemeenten kunnen zelf het goede voorbeeld geven

door gebruik te maken van zuinige toestellen in de gemeentelijk gebouwen.

De eerste producten die in de ranking aan bod komen, zijn wasmachines, koelkasten en diepvriezers. Maar de website wordt regelmatig aangevuld met andere productcategorieën.

Vergelijkbare initiatieven lopen in 10 andere Europese landen. De Zwitserse website Topten.ch kreeg vorig jaar bijna 1 miljoen bezoekers over de vloer en omvat informatie over meer dan 1200 producten. Op basis hiervan besliste de stad Zürich zijn aankoopbeleid te wijzigen

volgens Topten-criteria.

Tijdens zijn levensduur bespaart een AAA wasmachine bijvoorbeeld ongeveer €250 (=70kg CO₂ per jaar) ten opzichte van een B-klasse toestel. Bij de koelkasten en diepvriezers is het verschil nog frappanter; een A++ toestel bespaart maar liefst €400 (=110kg CO₂ per jaar) aan elektriciteitskosten in vergelijking met een minder efficiënt toestel. De berekeningen zijn gemaakt op basis van een verwachte levensduur van 15 jaar.

Contact WWF

E. Jacquainlaan 90, 1000 Brussel
02/340.09.99
info@wwf.be
www.topten.be

Stroomwissel en Groenestroom-gids

Je staat er allicht niet bij stil als je het licht aanknipt of de TV aanzet, maar 'vuile' elektriciteit heeft erg negatieve gevolgen voor ons klimaat, overal ter wereld. Daar kunnen we met z'n allen iets aan doen door resoluut te kiezen voor groene stroom. Die wordt opgewekt door hernieuwbare energie zoals wind- en zonne-energie.

De vrijmaking van de energiemarkt biedt een uitgelezen kans om heel concreet iets aan klimaatverandering te doen.

Voor de vrijmaking van de markt, dit is voor 1 juli 2003 waren we voor elektriciteit aangewezen op de lokale elektriciteitsintercommunale. Nu ziet het plaatje er anders uit. Het onderhoud en de aanleg van het elektriciteits- en/of aardgasdistributienet is nu in handen van een netbeheerder. Vaak diezelfde intercommunale. De elektriciteit zelf wordt geleverd door leveranciers, die actief zijn op de vrije markt. Op dit ogenblik zijn er in Vlaanderen een tiental leveranciers operationeel. Hun gegevens vind je op de website van de 'Vlaamse reguleringsinstantie van de elektriciteits- en gasmarkt' www.vreg.be. Verschillende leveranciers hebben ook een groen product.

Veel mensen laten zich afschrikken door dat kluwen. 'Ze kiezen liever niet'. Dat is jammer, want zolang je geen contract voor de levering van elektriciteit afsluit zit je bij de leverancier die door jouw netbeheerder werd aangeduid,

de zogenaamde standaardleverancier. En dat is meestal niet de meest milieuvriendelijke, en ook niet de goedkoopste.

Bond Beter Leefmilieu en Greenpeace verzorgen info-sessies over de vrijmaking van de energiemarkt, en over de vrije keuze van een energieleverancier. Door energie te besparen, en door resoluut te kiezen voor groene stroom. Overschakelen van 'grijze' op groene stroom levert een besparing op van gemiddeld 650 g CO₂ per kWh.

Een handig instrument bij de overschakeling is de groenestroom-gids van Greenpeace. www.greenpeace.org/groenestroom Die site helpt je bij de keuze van uw groene leverancier en gidst je in drie eenvoudige stappen door de omschakeling. Je vindt er ook heel wat praktische tips om energie te besparen. Zo wordt niet alleen het milieu er beter van, maar ook jouw portemonnee. Want wie energie bespaart, heeft een goedkopere rekening.

Contact

BBL
Tweeerkenstraat 47, 1000 Brussel
02 282 17 20
Info@bblv.be
www.bblv.be

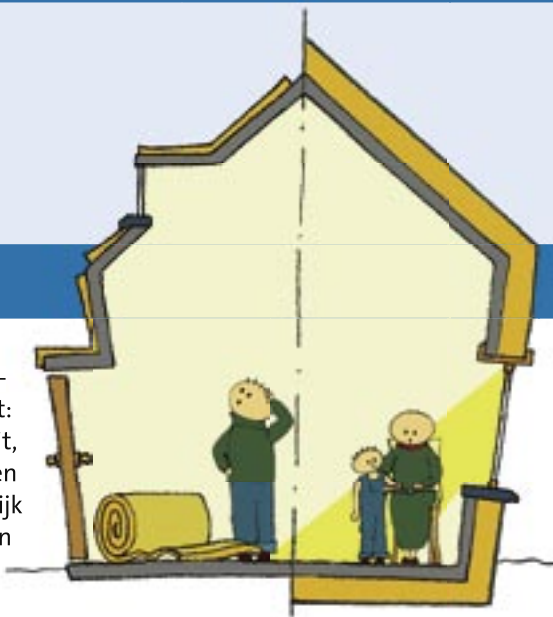
Greenpeace
Haachtsesteenweg 159
1030 Brussel (Schaarbeek) 02 274 02 00
info@be.greenpeace.org
www.greenpeace.org/belgium
www.greenpeace.org/groenestroom

3.4 Bouwen en verbouwen

Isoleer je rijk

Voor de verwarming van huizen en gebouwen wordt heel wat energie gebruikt: aardgas, stookolie, steenkool, elektriciteit, brandhout en propaangas. In Vlaanderen gaat gemiddeld 75% van het huishoudelijk energieverbruik naar de verwarming van huizen.

Veel jeugdlokalen zijn slecht of niet geïsoleerd en verbruiken bijgevolg veel energie.

Dialogo vzw ontwikkelde het model 'Isoleer je Rijk' waarmee (jeugd)verenigingen en gemeenten aan de slag kunnen om lokalen met een te hoog energieverbruik aan te pakken. Mogelijke acties gaan van eenvoudig 'rationeel energiegebruik' tot meer doorgedreven maatregelen, zoals dakisolatie.

'Isoleer je rijk', is vooral een bewustwording van deze kleine maatregelen. Als elk jeugdlokaal maatregelen zou nemen op vlak van luchtdichtheid, en zijn zolder zou isoleren en ramen zou voorzien van verbeterd glas, dan konden we tot de helft aan energie besparen op vlak van verwarming.

De begeleiding door Dialogo kan bestaan uit een werkbezoek ter plaatse, het inschatten van prioriteiten en het benodigde materiaal, de opvolging van de werken en bijsturing waar nodig. Het project start meestal met een open infomoment voor alle betrokkenen, waarin o.a. de principes van (na)isoleren worden aangebracht. De gemeente kan instaan voor de

aankoop van materialen en het ter beschikking stellen van gereedschap. De leden van de vereniging nemen het eigenlijke werk op zich (sensibilisering). Energiebesparing, comfortverhoging én kostenbesparing zijn de drie belangrijkste doelen.

De actie 'Isoleer je Rijk' liep reeds met succes in Kortrijk, Torhout en Dilbeek. In één van de gebouwen dat onderzocht werd, was er ongeveer 40 m² aan enkel glas. Als we dit zouden vervangen door dubbel glas met een U-waarde van 1,1 W/m²K, dan zou dat een besparing betekenen van 18.800 kWh/jaar, in de veronderstelling dat het gebouw voltijds gebruikt wordt. Meestal is er in jeugdhuizen een lagere bezetting. Stel dat het lokaal voor de helft van de tijd gebruikt wordt, dan nog zou er door het vervangen van het enkel glas jaarlijks 2,8 ton CO₂ kunnen bespaard worden.

Het is ook belangrijk te onderzoeken hoe gebouwen van deze omvang voor meerdere doeleinden kunnen gebruikt worden. Zodat investeringen dubbel en dik renderen.

Contact Dialogo vzw,
Blijde Inkomststraat 109, 3000 Leuven
016 23 26 49
info@dialogo.be, ivo.aerts@dialogo.be
www.dialogo.be

Infosessies klimaatbewust verbouwen

Dialogo vzw en VIBE vzw bieden enkele laagdrempelige infosessies aan waarin men verneemt hoe men zowel met als zonder verbouwingen energie kan besparen.

Dialogo vzw ontwikkelde twee laagdrempelige infosessies 'Verbouwing Zolder' en 'Duurzame Aanbouw'. Deze sessies werden in het leven geroepen om een breder doelpubliek te bereiken. Op maat van velen, want de terugverdientermijn van een voldoende dikke en goed luchtdicht geplaatste isolatie is doorgaans minder dan acht jaar. In de sessie 'Duurzame Aanbouw', ligt het accent meer op platte daken waar veel op een foute manier geïsoleerd wordt. Beide infosessies bieden een degelijke introductie op de basisprincipes van energiebesparing, isolatie, ventilatie en verwarming en zijn tegelijkertijd zeer praktisch. De vraag is groot.

Die infosessies kunnen ook een opstap zijn naar deelname aan de BouwTeam-cursus die i.s.m. provincies en intercommunales ingericht worden. Het BouwTeam-concept is gericht op lage-energie woningen die ca. 6.000 tot 11.000 kWh primaire energie per jaar besparen t.o.v. een klassieke woning. Afhankelijk van de brandstof waarmee de woning verwarmd wordt, kan je de besparing aan CO₂ terugvinden in volgende tabel:

Brandstof	CO ₂ -emissie in ton besparing per jaar
Steenkool	2,13 tot 3,90 ton
Bruinkool	2,52 tot 4,62 ton
Stookolie	1,78 tot 3,28 ton
Aardgas	1,32 tot 2,43 ton
Hout	2,28 tot 4,18 ton
Elektriciteit	3,67 tot 6,74 ton

VIBE vzw biedt de infosessie 'Hoe energie besparen met een investering van 0, 10, 100, 1.000 of 10.000 euro?' waarin wordt ingegaan op een aantal zeer concrete ingrepen die iedereen thuis kan uitvoeren, ook zonder zware investeringen of verbouwingen. Door bijvoorbeeld een graadje minder te stoken kan men 7% energie besparen wat voor een gemiddelde Vlaamse woning overeenkomt met een besparing van 2.300 kWh per jaar.

Op www.bouwteamwoning.be en www.vibe.be/wat/vorming.php vind je meer over de vormingspakketten De verschillende sessies kunnen lokaal ingericht worden, bij voorkeur waar een vereniging die in samenwerking met de gemeente organiseert.

Contact **Dialogo vzw,**
Blijde Inkomststraat 109, 3000 Leuven
016 23 26 49
info@dialogo.be, bart.moens@dialogo.be
www.dialogo.be

VIBE, Vlaams Instituut voor Bio-Ecologisch bouwen & wonen
Grote Steenweg 91, 2600 Berchem
03/218 10 60,
info@vibe.be, eveline.hepp@vibe.be
www.vibe.be,

www.tandemweb.be > Aanbod > Sprekersaanbod
www.bouwteamwoning.be

Premies voor duurzaam en bio-ecologisch (ver)bouwen

Dat isoleren bijdraagt aan een verminderd energieverbruik en dus aan een vermindering van de CO₂-uitstoot is bekend. Dat ook met een doordachte keuze van bouwmaterialen energie kan bespaard worden, wordt vaak over het hoofd gezien. De meeste klassieke bouwmaterialen vergen tijdens meerdere fasen (grondstof, productie- t.e.m. afvalfase) aanzienlijk meer energie dan bouwmaterialen op basis van nagroeibare grondstoffen. Wanden uit gewapend beton bijvoorbeeld, zijn zeer zware constructies met een zeer grote energie-inhoud (970 MJ per functionele eenheid). De milieubelasting van deze constructiewijze valt vooral te zoeken in de productie van het wapeningsstaal en de emissies bij productie en transport. Een muur uit gewapend beton zorgt dan ook voor een CO₂-uitstoot die 10 maal groter is dan een muur in houtskeletbouw (89 kg CO₂ t.o.v. 9 kg CO₂). Er is ook aangetoond dat de energie-input in een passiefhuis uit massiefbouw tot 64.000 kWh hoger kan zijn dan de energie-input in een passiefhuis in houtskeletbouw. En bij de productie van bio-ecologische isolatiematerialen komt er tot 20 maal minder CO₂ vrij dan bij de productie van klassieke isolatiematerialen op basis van (petro)chemische grondstoffen.

Tal van gemeenten voorzien reeds premies voor het gebruik van zonne-energie, opvang van regenwater, groendaken... Het toekennen van subsidies voor bio-ecologische bouwmaterialen kan ertoe bijdragen dat meer mensen die klimaatvriendelijke materialen zullen gebruiken. Bio-ecologische materialen zijn trouwens niet alleen goed voor het milieu, ze maken ook een verschil op het vlak van gezondheid. Daarom heeft VIBE vzw een sjabloon opgemaakt voor een subsidiereglement 'bio-ecologische bouwmaterialen'. Het reglement gaat vooral over natuurverf, isolatiematerialen op basis van onuitputtelijke grondstoffen (gerecycleerd papier, land- en bosbouwgrondstoffen) en niet-verduurzaamd hout met het FSC-label.

Het subsidiereglement, dat lokale overheden integraal of gedeeltelijk kunnen overnemen, is te vinden op www.vibe.be/wat/beleid.php. Nu al hebben Riemst, Leopoldsburg en Opglabbeek het subsidiereglement 'bio-ecologische bouwmaterialen' geheel of gedeeltelijk ingevoerd. Verschillende andere gemeenten tonen belangstelling.

Contact VIBE, Vlaams Instituut voor Bio-Ecologisch bouwen & wonen

Grote Steenweg 91, 2600 Berchem

03/218 10 60,

info@vibe.be, eveline.hepp@vibe.be

www.vibe.be www.vibe.be/wat/beleid.php

Bouwwijzer en milieuadvieswinkel

Vragen over duurzaam wonen en leven? De MilieuAdviesWinkel is een infoloket dat concrete en praktijkgerichte antwoorden geeft op alle mogelijke vragen over milieuvriendelijk leven, wonen, consumeren,... De meeste aandacht gaat evenwel naar bouwen en verbouwen. Niet zonder reden, want bij een nieuwbouw of verbouwing heeft elke beslissing meteen gevolgen voor tientallen jaren. Bovendien is het ook in deze sector dat er in Vlaanderen nog zeer veel tonnen CO₂ voor het rapen liggen.

De MilieuAdvieswinkel probeert bouwheren die op zoek zijn naar informatie zo goed mogelijk te helpen. De architect van de MilieuAdviesWinkel licht de bouw- en verbouwingsplannen van milieubewuste bouwheren door op vlak van energiezuinigheid en duurzaam water- en materiaalgebruik. De adviseur geeft de adviesvragers duidelijke informatie over de mogelijkheden en voordelen van duurzaam bouwen, specifiek toegepast op hun eigen bouwproject.

Sommige mensen zijn vooral geïnteresseerd in grote ingrepen, zoals het plaatsen van zonnepanelen, maar vergeten dat het veel goedkoper en efficiënter is om eerst goed te isoleren.

Persoonlijk advies blijkt heel belangrijk om mensen in de bouwfase te overtuigen van duurzame keuzes. De gemeente kan daar bij helpen. Nu al 'kopen' verschillende gemeenten bij de MilieuAdviesWinkel een aantal uren bouwadvies. Gent, Sint-Niklaas, Destelbergen, Merelbeke, Wachtebeke, Nazareth, De Pinte en Zelzate geven aan hun inwoners 'cheques' waarmee die inwoners in de MilieuAdvieswinkel terecht kunnen voor gratis duurzaam bouwadvies.

Wil je zelf uitzoeken waar je energie kan besparen of wil je verbouwing toetsen op duurzaamheid? Op www.bouwwijzer.be kan je jouw bouwplannen of woning doorlichten op van energieverbruik, waterverbruik en duurzame materialen. Particulieren kunnen er in een mum van tijd een virtuele energieaudit doorlopen. Je kan als gemeentebestuur ook je gemeentelijke bouwprojecten opvolgen en controleren op duurzaamheid.

Contact

Gents Milieufrent – MilieuAdvieswinkel

Koningin Maria Hendrikaplein 5, 9000 Gent

09 242 87 59

info@milieuadvieswinkel.be

www.gentsmilieufrent.be, www.milieuadvieswinkel.be, www.bouwwijzer.be

3.5 Klimaat in het Noord-Zuid beleid

De gemeente moet ook in het noord-zuidbeleid aandacht hebben voor de klimaatproblematiek. Er is een duidelijke link tussen klimaatverandering en de ontwikkelingskansen voor het Zuiden. De gevolgen van de klimaatverandering komen voornamelijk op de schouders van het Zuiden terecht, terwijl deze landen er historisch gezien de minste verantwoordelijkheid voor dragen. De Millenniumverklaring die in 2000 werd goedgekeurd door de Verenigde Naties wil extreme armoede en honger bannen. Maar alle pogingen om deze millenniumdoelstellingen te bereiken zijn tevergeefs, als er niets wordt ondernomen tegen de klimaatverandering.

Bij een stijging van de globale temperatuur met 2°C in 2050 zouden 250 miljoen mensen extra het risico lopen om een malaria-infectie op te doen, en zouden 3 miljard mensen potentieel gevaar lopen op watertekort. Het zal dan niet meer gaan over bijkomende putten, maar over verdeling en conflictbemiddeling.

In de brochure 'Het zengende zuiden' (zie bij publicaties op www.klimaatcoalitie.be) wordt dieper op ingegaan op die thema's.

Eenzijds moet er aandacht zijn voor invloed van 'onze' ontwikkeling op het Zuiden. Het Noorden draagt de verantwoordelijkheid om de uitstoot van broeikasgassen drastisch in te perken om zo de gevolgen voor het Zuiden te verminderen. Daarnaast moet er ook aandacht gaan naar de gevolgen die vandaag reeds voelbaar zijn in het

Zuiden. Vaak hebben landen in het Zuiden noch de kennis noch de middelen om zich voor te bereiden en aan te passen aan de gevolgen van de klimaatverandering.

Anderzijds zal het energievraagstuk ook in het Zuiden een steeds prominentere plaats innemen. Mensen op een duurzame manier in de noodzakelijke energie voorzien, wordt letterlijk een kwestie van leven of dood. Zeker in het zuiden, waar nu al miljoenen mensen in energiearmoede leven, en waar de groeiende bevolking en de geleidelijke economische ontwikkeling de vraag jaar na jaar aanzwengelen.

Het beleid hierrond staat nog in de kinderschoenen, maar in de komende jaren zullen we er niet langer omheen kunnen. Als we de dreigende klimaatcatastrofe in het Zuiden willen voorkomen, moeten klimaatbeleid en ontwikkelingsbeleid hand in hand gaan. Ook in onze gemeente.

11.11.11

VECHT MEE TEGEN ONRECHT

Contact

11.11.11. Algemeen secretariaat
Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel
02 536 11 13
info@11.be; els.hertogen@11.be,
www.11.be

3.6 Spelen voor het klimaat

In de weer voor het klimaat!

Zal de ijsbeer zich kunnen aanpassen aan de klimaatverandering? Is er een verband tussen deze ijsbeer en ons dagelijks leven? Welke gevolgen zal de klimaatverandering voor België hebben? En voor de andere kant van de wereld? Wat kunnen we doen? Vandaag nog? Het educatieve dossier 'In de weer voor het klimaat' geeft antwoord op al deze vragen en je kan er mee aan de slag met jongeren van 9 tot 14 jaar. Het dossier bestaat uit een twintigtal thematische fiches met infobladen voor de leerkracht en werkbladen voor de leerlingen. Hoe meer opdrachten en acties de leerlingen uitvoeren voor het klimaat (en dus CO₂ besparen), hoe meer 'pootjes' ze met hun klas kunnen verzamelen.

Ideaal voor scholen en jeugdverenigingen die aan de slag willen gaan rond klimaatverandering.

Dankzij de financiële steun van de Federale Overheidsdienst Leefmilieu zal dit educatieve **dossier gratis beschikbaar zijn vanaf januari 2007. Aanvragen van het dossier kan op www.wwf.be/indeweervoorhetklimaat.**

De energiedoos

'De energiedoos' is een educatief pakket om jongeren (van 9 tot 14 jaar) bewust te maken van de gevolgen van hun energieverbruik en hen aan te zetten om spaarzaam om te springen met energie. De energiedoos bevat het energiespel '60 minuten chrono'. Het doel is om voor verschillende dagdagelijkse activiteiten na hoe die op een energiezuinige manier kunnen gebeuren. Slagen de jongeren erin om met logica en gezond verstand hun beperkte energievoorraad van 180 bonen goed te beheren? Naast dit spel bevat de energiedoos ook nog een experimentenpakket. Door de experimenten uit te voeren, maken de jongeren op een actieve wijze kennis met de principes van hernieuwbare energiebronnen en van rationeel energiegebruik.

De brochure "Energie in vraag gesteld" bevat al de nodige achtergrondinformatie voor de leerkracht.

De energiedoos, ontwikkeld door WWF, is gratis te verkrijgen bij het Vlaams Energieagentschap van de Vlaamse overheid: www.energiesparen.be/school.

Contact

WWF,

E. Jacquainlaan 90, 1000 Brussel

02/340.09.99

info@wwf.be, sara.dewinter@wwf.be

www.wwf.be, www.wwf.be/indeweervoorhetklimaat, www.energiesparen.be/school.

4 Maak er een plan van

Hoe ga je nu aan de slag met de vele ideeën uit deze bundel? De uiteindelijke doelstelling is dat verenigingen en gemeenten effectief stappen zetten om de eigen uitstoot te verminderen. In dit hoofdstuk geven we daarvoor een aantal nuttige tips, zowel voor gemeenten als voor verenigingen.

Stap 1: bekijk de huidige situatie

Gemeente.

Heel wat steden en gemeenten hebben een bestand met gegevens over energieverbruik, afvalproductie, papierverbruik, mobiliteit enzovoort. Op basis van de calculators die we aanbieden kan je met deze gegevens vrij eenvoudig de CO₂ uitstoot berekenen, alvast van die gebouwen waarover je data hebt. Wellicht is het niet mogelijk de hele uitstoot van alle gemeentelijke diensten samen exact te berekenen, maar de calculator geeft een goede indicatie. Op de site kan je dan de uitstoot per voltijds equivalent berekenen en ook vergelijken met andere gemeentes. Als blijkt dat er heel weinig gegevens voorhanden zijn, dan is het eerste actiepoint makkelijk vast te stellen: verzamelen en registeren van verbruikscijfers.

Vereniging:

Lokale verenigingen zullen wellicht niet zo veel cijfersgegevens hebben over energieverbruik of mobiliteit. Neem daarom een kijkje op de klimaatcalculators. Daar zie je meteen welke gegevens nodig zijn om de uitstoot te kunnen berekenen. Als je een eigen lokaal hebt kan je ook de calculator voor gebouwen gebruiken. Daarnaast is er ook een instrument om de uitstoot te berekenen van een bepaalde activiteit. Dit kan ook gebruikt worden om simulaties te doen, en zo uit te zoeken hoe een activiteit met een zo beperkt mogelijke uitstoot kan uitgevoerd worden.

Stap 2: bepaal je doelstellingen

Enmaal er een keuze is gemaakt om iets te doen én er zicht is op de huidige situatie, kan je doelstellingen vastleggen. Deze kunnen heel specifiek op uitstoot gericht zijn (vb de uitstoot van gebouw X of Y met 5% verminderen) of op draagvlakverbreding (vb 50% van de leden of van het personeel berekenen hun persoonlijke CO₂ uitstoot).

Gemeenten:

Hoe meer de klimaatdoelstellingen ingebed zijn in het globale beleid, hoe beter uiteraard. Het is ook aan te raden te kiezen voor een gefaseerde aanpak over verschillende jaren heen. Het beste is te kiezen voor domeinen waar relatief snel het effect van een aantal acties te meten valt. Bijvoorbeeld het aanpakken van het dienstverkeer, of verminderen van energieverbruik door gedragsverandering. Zoek bij de doelstellingen een evenwicht tussen haalbaar en ambitieus.

Verenigingen.

We gaan ervan uit dat het klimaatprobleem niet op korte termijn zal opgelost zijn. Dus ook verenigingen kunnen kiezen om doelstellingen voor meerdere jaren uit te stippelen. Een klimaatneutrale verenigingsuitstap is misschien niet meteen te realiseren, maar kan wel een doelstelling zijn voor één van volgende jaren.

Stap 3: zet de doelstellingen om in een concreet plan, en voer dit uit.

Gemeenten en verenigingen.

Hier kan je even terugbladeren naar het brede aanbod van acties waar je uit kan putten om bepaalde doelstellingen te bereiken. Nog enkele tips voor de opmaak van het klimaatplan:

- doe niet te veel tegelijk
- kies voor enkele kleine acties die snel een zichtbaar resultaat opleveren (bv omschakelen naar groene stroom, of het ledentijdschrift op 100% recyclagepapier)
- spreek telkens af wie de actie gaat opvolgen en wat de timing is
- hoe duidelijker de doelstellingen van elk onderdeel hoe beter je achteraf kan evalueren
- doe beroep op de ervaring van andere gemeenten en verenigingen, je hoeft het warm water niet opnieuw uit te vinden
- denk ook na over de (financiële) middelen die nodig zijn voor de uitvoering van je plan. Informeer via het steunpunt Tandem of je ondersteuning kan krijgen.
- betrek de relevante sleutelfiguren bij de uitwerking van het plan, zo is de garantie groter dan deze mensen mee aan de kar trekken bij de uitvoering

Stap 4: communiceer over het plan en de resultaten.

Gemeenten

Hoe breder het draagvlak hoe groter de kans om te slagen met de klimaatacties. Zorg er daarom voor dat in de eerste plaats het personeel wordt warm gemaakt voor het project. Medewerkers zijn daarbij erg gevoelig voor het voorbeeld van de leidinggevenden. Het personeel vragen om met de fiets te rijden als de burgemeester net een nieuwe 4x4 heeft gekocht zal niet goed werken.

Een tweede doelgroep voor de communicatie zijn natuurlijk de inwoners. Via diverse overheden wordt ook aan burgers gevraagd om mee te werken aan persoonlijke reductie, het is dan belangrijk dat ze ook zien dat hun gemeente ook inspanningen doet.

Verenigingen

Gebruik in de eerste plaats de eigen communicatiekanalen (ledenblad, vergaderingen, website,...) om duidelijk te maken dat je aan de slag gaat rond klimaat. Maak duidelijk dat iedereen een bijdrage kan leveren. Mensen raken nog meer gemotiveerd als ze merken dat de acties effect hebben. Gebruik daarom de klimaatcalculators om het effect van de acties te meten en communiceer het resultaat.

Op de site van Tandem (www.tandemweb.be) en de Klimaatcoalitie (www.klimaatcoalitie.be) willen we graag ervaringen uitwisselen, en tips geven. Neem af en toe een kijkje en hou ons op de hoogte van wat jullie doen.

Met steun van de
Vlaamse overheid

Deze brochure kwam tot stand met de financiële steun van de Vlaamse overheid